

Kada je (iz)građen hidrosistem Trebišnjica sa hidroelektranama u Trebinju, Dubrovniku i Čapljini, autori tog sistema su obećavali sjajnu poljoprivrednu budućnost Popovog Polja za koje se tvrdilo da može hraniti čitavu bivšu Jugoslaviju, a za čije potencijale je zainteresiran čak i Japan. Danas, 50 godina kasnije, stanovništvo Popovog Polja nije zapalo u ekonomsko-socijalnu i demografsku krizu, ono naprosto više ne postoji...

„Od svega što je vrtovima neophodno voda je najvažnija stvar, ali se i najlakše može zagaditi. Jer ni zemlja, ni sunce, ni vjetrovi, koji zajedno sa vodom hrane sve što je niklo iz zemlje, ne mogu se zagaditi, ne mogu se odvesti na drugo mjesto niti ukrasti, dok je priroda vode takva da je sve to moguće. Zato je potreban zakon da bi je zaštitio. Neka taj zakon glasi ovako: Ako neko namjerno upropašćuje vodu, bilo izvorsku, bilo pohranjenu, zagađivanjem, odvođenjem jarkom ili krađom, neka oštećeni podnese tužbu gradskim nadzornicima navodeći pismeno visinu štete“ - Platon, Zakoni, knjiga VII.

Rijetki su primjeri klimatske različitosti kao u području sliva rijeke Neretve, u kojoj se smjenjuju mediteranska, submediteranska, umjereno-kontinentalna i tipična planinska klima, pa i alpska na vrhovima planina. Gornji tok rijeke je nenastanjen i predstavlja jednu od posljednjih zona divljine u Evropi. Rijeka je probila i dva impresivna kanjona, prvi u gornjem toku (rafting) i drugi u srednjem toku kroz koji je probijena magistralna cesta. Dubina kanjona koja na pojedinim mjestima iznosi blizu 2000 m uslovala je pojavu više centara endemične flore, faune i vegetacije. Po stepenu biodiverziteta ovo područje se svrstava u najznačajniji i najočuvaniji florističko-faunistički centar na svjetskom globalnom nivou.

U donjem toku rijeka Neretva oblikuje neponovljive močvarne pejzaže sa izuzetnim močvarnim staništima bilnog i životinjskog svijeta (ornitološki park ptica Hutovo blato). Cijeli tok rijeke je prepun jedinstvenim spomenicima kulture. Rijeka je poznata po svojoj smaragdno zelenoj boji i raspolaže sa sjajnim turističkim potencijalima. Prije nekoliko godina jedna amerikanka je upitala načelnika općine Konjic, gospodina Emira Bubala: “Čime bojite ovu rijeku”?

Na kraškom području Dinarskih planina od Slovenije do Crne Gore predviđena je izgradnja oko 500 hidroakumulacija. Zbog nespornog bogatstva hidropotencijala BH rijeka rođeni su strahovi da ćemo postati pogon za proizvodnju jeftine elektroenergije bez ljudi. Izvjesna gradnja mnoštva novih akumulacija koje zanemaruju glavni ekološki problem, a to je rješavanje otpadnih voda, zaštita i čišćenje rijeka, opstanak biološke i pejzažne raznolikosti u potpunosti obezvrijeđuje eko-turističku perspektivu Bosne i Hercegovine.

U ovome trenutku otpadne vode u cijeloj Bosni i Hercegovini su praktično uključene u rijeke.

Iskustva sa uticajem dosadašnjih pet velikih brana na Neretvi na životnu sredinu su vrlo loša. HE Jablanica je puštena u probni rad 1954. godine. Poslije šezdeset godina može se sa sigurnošću reći da je šire područje Jablanice ekonomski osiromašeno. Broj stanovnika u

dolini Neretvice (koji su prvi most dobili nakon deset godina, a struju nakon dvadeset godina) sa 15.000 pao je na 5.000 stanovnika. Stanovnici nisu dobili pravičnu nadoknadu za izgubljena imanja. Bogate doline Neretvice i Rame, te naselja Ostrožac, Žuglići, Ribići, Orahovica, Lisičići, Čelebići, Paprasko, Kralupi... su davali vagone najbolje jabuke, trešnje, kestena, grožđa, kruške, luka, paradajza... koji su se odvozili u Beč, Budimpeštu, Sarajevo, Dubrovnik, Split... Ostrožac je imao na daleko poznate mlinove, kožare, mesare, gostione... Jezero je dugo 31 km na površini od 14,3 km² sa 320 miliona m³ vode i potopilo je 1.440 ha najkvalitetnijeg poljoprivrednog zemljišta i 820 stambenih objekata u kojima je živio 4.471 stanovnik.

Konjic je prije gradnje akumulacije imao skoro idealnu klimu sa snježnim zimama i suhim i toplim ljetima sa maksimalnim brojem sunčanih dana. Autohtone salmonidne ribe (glavatica, mekousna pastrmka, zubatak, potočna pastrmka...) su potpuno nestale. Nove vrste, slabijeg kvaliteta su planski i neplanski incidentno unešene u akumulaciju. U toku ljetnih mjeseci obavezno dolazi do oboljevanja nekih vrsta riba (pojava pantljičare). Punih 8 km od Konjica do Čelebića je zona niti jezera niti rijeke.

Više od 5 km toka Neretve od brane Jablaničkog jezera do turbina je ostalo bez vode. Samo u rijetkim trenucima za vrijeme velikih voda, prelijevanjem, formira se za kratko bivši tok nesretne rijeke. Usljed velikog povećanja vlage bujaju paraziti i biljne štetočine što je u potpunosti uništilo bivše vinograde.

Akumulacija je gradu Konjicu donijela veliku vlažnost zraka (do 80%). Konjic je prije gradnje akumulacije imao skoro idealnu klimu sa snježnim zimama i suhim i toplim ljetima sa maksimalnim brojem sunčanih dana. Autohtone salmonidne ribe (glavatica, mekousna pastrmka, zubatak, potočna pastrmka...) su potpuno nestale. Nove vrste, slabijeg kvaliteta su planski i neplanski incidentno unešene u akumulaciju. U toku ljetnih mjeseci obavezno dolazi do oboljevanja nekih vrsta riba (pojava pantljičare). Punih 8 km od Konjica do Čelebića je zona niti jezera niti rijeke.

Ugostiteljski objekti na obali jezera, prilagođeni maksimalnoj koti vodostaja zbog neugodnog mirisa bukvalno propadaju. Zbog visokih oscilacija vode na Jablaničkom jezeru nije moguć uzgoj ribe po kaveznoj tehnologiji. Istovremeno hladna voda donjih slojeva koja se obrušava na turbine hladi nizvodne akumulacije (Grabovica, Salakovac, Mostar) zbog čega rekreativni i sportski turizam na tim akumulacijama faktički ne postoji.

Jablaničko jezero danas je nezdrava bara sa stalnim oscilacijama koje mogu biti do 50 metara, naplavinama, algama, metanskim isparavanjima, čestim maglama...

Nakon posljednjeg rata općina Konjic je uložila ogroman napor u cilju saniranja posljedica izgrađenog Jablaničkog jezera, a kako sada stoje stvari uz obnovljenu staru čaršiju i ćupriju u centru grada i novoizgrađeni most u Čelebiću, Konjic je pred rješenjem otpadnih voda čak i prije grada Sarajeva, koji svoj postojeći prečistač otpadnih voda u Butilima još nije stavio u pogon.

Područje istočne Hercegovine je jedno od najbogatijih područja u padavinama na cijelom regionu zapadnog Balkana. Padavine u prosjeku iznose oko 1.780 mm/god., a u ekstremnim slučajevima dostižu visinu i do 5.000 mm/god.

Ove ogromne količine padavina nisu jednakomjerno raspoređene u toku godine. Obilje voda (uz redovne poplave) u zimsko-proljetnom periodu i oskudica vode u toku ljeta, stoljećima su stvarale velike materijalne štete na ovom području.

Prve studije usmjerene na odbranu od poplava i traženje najboljih hidromeliorativnih rješenja rađene su krajem XIX stoljeća u vremenu Austro-Ugarske uprave (akumulacija Klinje iz 1897. godine, iznad Gacka).

Iskustva sa uticajem dosadašnjih pet velikih brana na Neretvi na životnu sredinu su vrlo loša. HE Jablanica je puštena u probni rad 1954. godine. Poslije šezdeset godina može se sa sigurnošću reći da je šire područje Jablanice ekonomski osiromašeno. Broj stanovnika u dolini Neretvice (koji su prvi most dobili nakon deset godina, a struju nakon dvadeset godina) sa 15.000 pao je na 5.000 stanovnika. Stanovnici nisu dobili pravičnu nadoknadu za izgubljena imanja.

Na osnovu ekoklimatskih karakteristika kraška polja istočne Hercegovine se dijele na:

- Visoka kraška polja istočne Hercegovine (Nevesinjsko i Gatačko);
- Srednja kraška polja istočne Hercegovine (Ljubinsko, Dabarsko, Fatničko i Plansko);
- Donja kraška polja istočne Hercegovine (Buško Blato i Popovo Polje).

Na donjem toku rijeke Neretve idući prema jugoistoku nalaze se posebni tipovi kraških polja (Hutovo Blato, Ljubinsko i Stolačko). Utvrđeno je da sve vode ovog područja imaju karakteristike rijeka ponornica. Iz tog razloga granice slivnog područja se ne poklapaju sa topografskim granicama. U korito rijeke Trebišnjice slivaju se vode iz mnogobrojnih izvora koji dobivaju vodu iz dalekog zaleđa. Ustanovljeno je takođe da su donja polja sudbonosno povezana sa hidrološkim režimom gornjih polja (Fatničko, Dabarsko), a njihov opstanak je uslovljen vodama Nevesinjskog i Gatačkog polja.

Na tim osnovama je izgrađen hidrosistem Trebišnjica sa hidroelektranama u Trebinju, Dubrovniku i Čapljini. Autori tog hidro-meliorativnog sistema su obećavali sjajnu poljoprivrednu budućnost Popovog Polja za koje se tvrdilo da može hraniti čitavu bivšu Jugoslaviju, a za čije potencijale je zainteresiran čak i Japan.

Kakva je današnja slika Popovog Polja nakon 50 godina?

Stanovništvo Popovog Polja nije zapalo u ekonomsko-socijalnu i demografsku krizu, ono naprosto više ne postoji. Jedan autobus može pokupiti sve stanovnike na potezu od Trebinja do Ljubinja!? Betonirano je korito rijeke Trebišnjice u dužini od 60 km, a za potrebe HE Čapljina podignuto je kompenzaciono Svitavsko jezero koje često šire područje koristi kao akumulaciju „u pričuvi“ što je nedozvoljivo. Bilećka akumulacija je potopila stara sela istočne Hercegovine Panika, Most, Dubočani... spašena je stara crkva manastira Dobrićevo sa freskama zoografa Georgija Mitrofanovića koja je prenesena u selo Orah kraj Bileće.

Akumulacija je potopila i spomenik kulture Arslanagica most koji je prenesen u Trebinjsko naselje Gradina. Šta je sve živjelo u nekada najvećoj ponornici na svijetu, Trebišnjici, nikada nećemo saznati jer nikakva biološka istraživanja nisu ni vršena?

Današnji faraonski projekat Republike Srpske „Gornji horizonti“ je nastavak izgradnje hidrosistema Trebišnjica i nastavak neprihvatljivog upravljanja vodama u Bosni i Hercegovini. On ugrožava sada stabilnost prirodnog hidrološkog režima i budućnost izvora u slivu Bregave, područja Berkovića, Stoca, Ljubinja, Hutovog Blata, poljoprivrednu proizvodnju u donjem toku Neretve...

Vode Nevesinjskog polja otiču u pravcu Bune i Bunice. Manji dio Fatničkog polja i sve vode Dabarskog polja, preko pritoke Bregave takođe otiču u rijeku Neretvu. Manje količine vode iz krajnjeg jugoistočnog dijela Gatačkog polja podzemnim putem dreniraju u pravcu pritoka Pive, a preko nje u rijeku Drinu.

Specijalno izgrađenom infrastrukturom te vode se preusmjeravaju u vještačku akumulaciju Bilečko jezero što je suprotno smjeru njihovog prirodnog oticanja i suprotno međunarodnim zakonima kojima se zabranjuje preusmjeravanje voda u sliv drugih rijeka. Sve se to radi zbog povećavanja proizvodnje u HE Trebinje, Dubrovnik i Čapljina.

Nesporna razvojna politika Bosne i Hercegovine su nesumnjivi elektroenergetski potencijali vodotokova, drvna industrija na osnovu relativnih šumskih resursa, tradicionalna industrijska i poljoprivredna proizvodnja, turistička ponuda... ali sve uz kompetentnu politiku i viziju upravljanja navedenim sektorima privrede i vezu sa opštim interesima građana.

Ali šta ćemo ako živimo u društvu u kojem ne vlada izreka „Historija est Magistra Vitae“? Kako se mentalno i civilizacijski vratiti u Evropu?

Vaclav Havel, jedan od duhovnih arhitekata tzv. pluralističke revolucije 1989. godine, je rezignirano sumirao društva u istočnoj i centralnoj Evropi u tekstu pod naslovom „Izgubljeni raj“, objavljenom u The New York Review of Books: „kao društva u kojima vladaju međunacionalne mržnje, podozrivost, rasizam, čak i znaci fašizma, podmukla demagogija, intrige i smišljeno laganje; političarenje, neobuzdana i bezobzirna borba za isključive partikularne interese; glad za vlašću, nezrele ambicije, fanatizam svake moguće vrste, uspon različitih mafija, nove i besprimjerne varijante pljačkanja, nedostatak tolerancije, razumjevanja, ukusa, odmjerenosti, razuma“.

Poljski politički sociolog Pjotr Stompka smatra da eks-socijalistička istočnoevropska društva koja pate od civilizacijske nekompetentnosti zahtijevaju fundamentalnu transformaciju mentalnog, kulturnog i civilizacijskog tkiva društva. U njegovoj analizi leži i dio odgovora na začuđujuće pitanje koje u širem kontekstu postavlja profesor Vukašin Pavlović. Kako je moguće da bivše JU države uprkos ratnim razaranjima još uvijek zadržavaju izvjesne komparativne prednosti ispred Albanije, Bugarske i Rumunije. Nije li to zato što je bivša Jugoslavija u pogledu civilizacijske kompetentnosti bila daleko ispred ostalih

istočnoevropskih društava i tu razliku nije ni lako ni jednostavno poništiti uprkos tome da se određene političke elite trude da to urade. Ako nam je to utjeha da ispod nas ima i gorih, neka nam bude.

Podaci koji će se dobiti iz popisa stanovništva koji je u toku će poslužiti za nova političarenja ali ono što je nesporno tačno i notorno poznato da Bosna i Hercegovina ima začuđujući civilizacijski potencijal koji je u kratkom vremenu uz neophodne političke promjene može vratiti u Evropu.

izvor: krupljani.ba